

När tjuren kom till Gotska Sandöns Fyrplats

Folke Sjögren (text och skisser)

Fyrplatsen ligger på Bredsands udde innanför randdynerna, namnet beskriver naturen väl. Läget betyder att inte ens Färösund låg nästgårds. Det var närmaste granne, men åtskilliga timmars färd med båt. Den tidens snabba båtar var mest sexknopare som lätt hindrades av väder och vindar. Det betyder landförbindelse en gång per månad om sådan är möjlig står att läsa om på 1920 och 30-talet när den här händelsen ägde rum.

Händelsen är bara en episod i våran vardag, men det fanns ju inte så många omtumlande saker som hände på den tiden, inte som nådde oss i alla fall. Ön var ju mycket unik med både fauna och flora framhålls det också i böcker, men för oss som såg det hela för jänman var

Gotska Sandöns Fyrplats är i år anlagd för 150 år sedan. Ensligt belägen och svårtillgänglig står att läsa. Hamn kan inte anläggas på grund av den ständigt rörliga sanden och de långgrundna stränderna.

Enslighetsklass 5.

Belägen NO om Gotland. Noga angivet 58 23 48 N. – 19 11 46 O. Ungefär tre mil i omkrets. Mestadels tallskogsbevuxen med generösa sandstränder av flygsand.

sensationen inte lika stor. Dessutom kan läggas till att det inte var ett lätt liv på Sandön. Påfrestningarna var stora på många vis och krävde mycket av alla. Ibland gick det inte så bra.

Genom att jag har glädjen att få berättas för ett kunnigt sällskap vet jag att läsaren kan se det mesta om fyrplatsen och fyren i sin egen bokhylla. Jag har därför för avsikt att i stället tala om händelser för oss som (nästan) var vanliga människor och om vardagens upplevelser när dom är fria från naturens storhet och haverier.

Öns befolkning består av 18 personer, de 5 barnen i skolåldern inräknade. Jag själv var en av dom. Vi skulle ju alla ha mat och andra nödvändigheter som

vi kunde skaffa genom väl genomtänkt proviantering m.m. och glädja oss åt. Följande händelse är ett exempel på hur vi kunde anpassa oss till verkligheten och att fyrfolket behövde ha stor praktisk färdighet inom många områden.

Som framgår kunde vi inte kvista över till Visby, Fårösund eller Nynäshamn för att köpa en mjölkskvätt eller ett kilo ägg. Vi var därför tvungna att se oss som småtorpare med några värphöns, (våra fick namn efter den vi köpt dom från, det var Lovisa, Hervor, fru Larsson och några till som jag glömt) hushållsgris och högst på listan ett par kor.

Och här börjar historien.

Vi köpte alltid billiga kor som kunde slaktas och ersättas med nya. Lågavkastande eller med annat prisreducerande besvärligt men. Det kunde ju räcka åt oss eftersom vi inte kunde exportera produkten.

Den här gången hade vi fått ett par bra kossor som vi inte ville slakta och ersätta med kanhända till och med sämre av samma djurart. Men dom skulle naturligtvis komma att sina om det inte blev kalvar på gång. Hur gör vi nu då? Kan man köpa en billig tjur med tillräckligt amorös läggning som kan klara av den av oss önskade uppgiften och därefter i stället för korna gå vidare till våra köttgrytor? Det här var något att tänka på.

Bud sändes till Gotland med förfrågan och förklaring om varför. En ägare, till en för honom lämplig ungtjur, kunde tänka sig att sälja kräket, till nästan passande pris. Affären gjordes upp med ombud och allt. Tjuren skulle levereras vid nästa proviantresa med kuttern Primus som brukade åta sig resorna. PRIMUS en gammal norsk sköite med förflutet som fiskebåt, jaktriggad och med en rå-

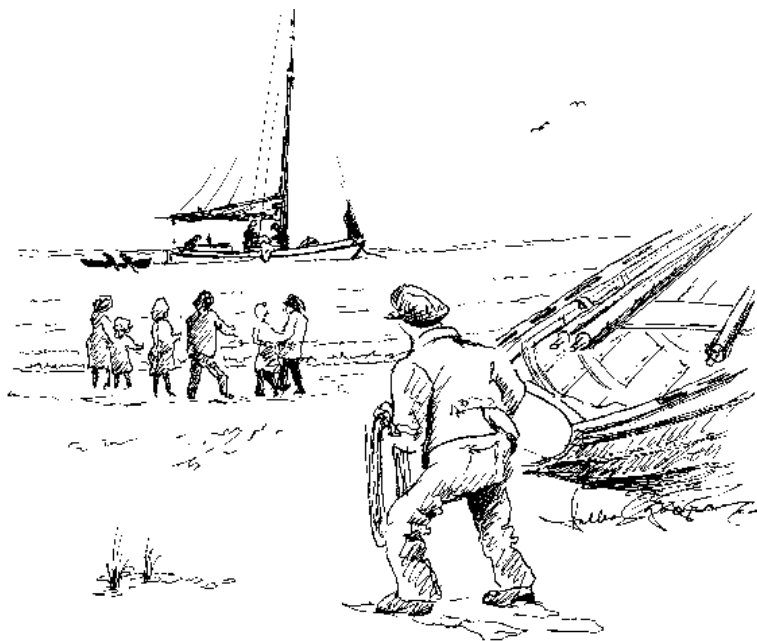
oljemotor numera. Sandöns vanligaste förbindelse med den etablerade civilisationen för ungefär månadsvis leverans av nödvändiga förnödenheter som vi behövde. Köpet av tjuren blev avklarat. Nu var det bara att vänta.

Jag MÅSTE påpeka att jag fått rätta mig efter hörsägen till stor del eftersom jag inte var med överallt och genom besvärande låg ålder inte hölls informerad om detaljerna när händelsen timade. Jag har också tagit mig friheten att i någon mån föra tjurens intryck till tolkning.

Tjuren levereras tidigt en morgon i Fårösund! Han övertalades att ta plats i ett båslignande föremål i Primus lastrum. Det var inte djupt, allt gick väl och tjuren hade god utsikt ovan lastrumssargen och gick klar under storsegelbommen. Inte minst genom detta fick han tillfälle att njuta av sjöresan som skedde i vackert väder.

Ni som varit ute på Gotska Sandön vet ju att det är en ganska kostsam resa dit plus övernattningar. Det här fick ju tjuren helt gratis och mera därtill, inte att förglömma de väntande amorösa tillfällena som vankades med tvenne skönheter av kosläktet i stället för att annars gå direkt till charkuteridisken i småbitar och illa fort. Nu får han via Norra gattet se de vida berömda rauk-områdena Digerhuvud och Långhammars från sjösidan. Jo, det är korrekt för prästen, som också var med, såg det med egna ögon.

Timmarna och båten gled sakt framåt och ankrade slutligen utanför Bredsand i lugnt och fint väder. Sandöns befolkning stog redan på stranden för att välkomna. Tjuren övertalades att ta sig upp på Primus däck, därefter erbjöds han att få hoppa i sjön och simma de tvåhundra meterna till stranden. Detta

Tjurens ankomst till Gotska Sandön

dock efter att ha fått en fånglina fäst runt hornen som säkerhet och för hjälp med kursen från följebåt. Nu, kvalificerad för simborgarmärket, tyckte han inte heller ha något emot att bli visad till bäset i ladugården, där han bokades in mellan öns häst, de två kossorna och några goda hötappar. Badet syntes ha medverkat till hans för stunden lugna sinnelag.

Det mesta gick som planerat, alla klädde sig snyggt och prästen klädde sig ämbetsvärdigt. Alla anträdde därefter marschen till öns kapell. Det var litet med knapp plats till alla i församlingen, som nu av prästen delgavs ord om synd och möjlig bättring. Litet sent, det var ju Gottberg som var sjörövare på ön och vid slutet av 1700-talet. Inte vi!

I kapellet fanns ett litet rum avsett för skeppsbrutna. Det användes som skolsal. Vi var fem elever och en lärarin-

na som med lätthet fyllde det lilla rummet till bristningsgränsen. Sandön och Landsort de två sista lotsbarnskolorna i riket. Jag har gått i dom båda. Fördelen att få bo i hemmet med föräldrarna var stor.

Och så blev det vardag igen. Primus har lossat våra förnödenheter och vi har fått post och tidningar och skickat brev. Prästen lämnar oss att på egen hand möta ännu ett år utan hans värdefulla råd.

Tjuren då, vad händer? Han var inte så stor precis och behöver lägga på sig några kilo för köttets skull. Det andra skötte han med bravur genom att grovhängla med kossorna tills ett nytt släkte säkert skulle se dagens ljus, om så endast på Sandön. Mjölken var säkrad för nästa säsong.

Så var det dags!

Så kommer dagen när tjuren skall inträda i nästa tillvaro. Uppdraget går till tre stabila fyrvaktare, min far Albert, hans bror August och till Thure, alla i 30 års åldern och lugna, starka karlar. Dom har förberett sig väl. Slaktmask och en liten klubba står mot väggen på redskapsboden invid tvättstugan. En talja är riggad för att hissa upp tjurkroppen när tiden är inne.

Tre bestämda fyrvaktare öppnar ladugårdsdörren en morgon. Kliver in till tjuren och lägger en fånglina runt hornen. Han är inte lätt att tas med, en värsting med dagens vokabulär hade vi fått. Med bestämdhet inbjöds han nu att gå till slaktbacken styrd med fånglinan av Albert. Vägen var knappt 200 meter, men tjuren blev alltmera omedgörlig och besvärlig. Nästan framme kastade han ikull Albert och började rulla honom mot bodväggen. Kompisarna hann inte ingripa till någon nytta och bodväggen var otäckt nära när Albert, som nu var missnöjd med både kompisarna och tjuren, fick en kort möjlighet att komma på benen och så strategiskt att

han fick tag i den lilla klubban som han kvickt och med övertygelse slog i huvudet på tjuren. Albert var stark och det gav resultat. Tjuren gick ned för räkning, om på grund av förvåning eller mindre hjärnskakning blev inte utrett. Snabbt tog den vanliga slaktproceduren över på planerat sätt. Tjuren delades upp på "aktieägarna" efter deras kapitalinsatser och gick till köken för vidare behandling och en proviantfråga hade fått sin lösning.

Alla kan väl slakta en tjur, eller hur!

Händelsen relaterades på alla vis och på olika håll. Den blev lätt förvanskad men inte bortglömd på Gotland. När Albert 30 år senare pensionerades från Östergarns fyr kom den åter på avskedsfesten i Katthammarvik. En av gästerna dristade sig fråga, Albert är det sant att du en gång i dina unga dagar har slagit ihjäl en tjur med blotta knytnäven? Albert blir ett ögonblick förvånad, men anar sambandet och svarar eftertänksamt - Ääh - det var ju bara en stut!